The following article describes the history of the research into UV radiation and deals mainly with the first two pioneers of the field; Sir John Lubbock, known also as Lord Avebury (1834–1913), an English banker, politician, friend of Charles Darwin and biologist who was the first one to have verified the sensitivity of ants and several other species of insect to UV rays; and Frank Eugene Lutz (1879–1943), an American entomologist who studied UV-reflectant patterns on the petals of flowers and sensitivity of their pollinators to UV light. The last section of the text lists the most important discoveries concerning UV radiation and introduces Robert L. Silberglied (1946–1982), another distinguished American entomologist.

Author's address:
Katedra filosofie a dějin přírodních věd PřF UK
Viničná 7, 128 44 Praha 2
E-mail: pavel.pechacek@gmail.com

RECENZE

Ivo Cerman: Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici. Praha, Lidové noviny, 2011, 761 s.

ISBN 978-80-7422-122-4

Obsáhlá práce je věnovaná kulturním aktivitám naší šlechty v 18. století, zahrnuje i vědecké aktivity a všímá si hlavně recepce dobových kulturních proudů (zejména osvícenství). Cermanova kniha v mnohém svým zaměřením i strukturou upomíná na známou práci J. Kroupy *Alchymie štěstí* (1987), která si ovšem nevšímala jen šlechtických kruhů, nicméně užší intence umožnila provést Cermanovi hlubší vhledy a podrobnější analýzu děl a aktivit traktovaných šlechtických aktérů a autorů.

Pro informaci o tom, co ve své knize autor vlastně zpracovával, uveďme strukturu jeho díla. Úvod (s. 5–18) obecně nastiňuje tématiku osvícenství a šlechtické kultury. První část (s. 19–67), nazvaná „Mezi mýtem a kritikou", se zabývá zejména soudobou produkcí historiků reflektujících problémy národa, společnosti

a podobně zhruba v období od pozdní barokní učenosti k osvícenské kritice (zde figuruje hlavně G. Dobner). Druhá část (s. 69–183) je věnována intelektuálním základům vzdělávání a myšlení mezi lety 1700 až 1800; zde jsou tematizovány takové problémy jako nespokojenost šlechty s barokní vzdělaností a hledání jejích nových zdrojů – připomínána jsou zde hlavně centra nové výuky jako byly Leiden, Lipsko a Štrasburk, dále šlechtické akademie, pokusy o reformu našich univerzit, zednářské lóže a konečně i Učená společnost (ta na s. 172–83). V třetí části (s. 185–272) je analyzována veřejná aktivita šlechty v různých typech služby, vliv učitelů a jiných vzdělanců na formování osobnosti šlechtice a není zanedbána ani genderová problematika, kde se ženy uplatňovaly zejména ve výchově dětí a formování jejich citového života. Publikované literatuře naší šlechty se věnuje část čtvrtá pod názvem „Veřejní spisovatelé"; připomínáni jsou hlavně M. J. Lamberg, F. J. Kinský, J. Browne, F. A. Hartig (s jeho zajímavým anonymním cestopisem a neméně zajímavými *Úvahami o vzestupu a pádu zemědělství* z r. 1786) a posléze J. M. Windischgrätz, jehož filosofické názory byly snad z uvedených spisovatelů nejvíce ovlivněny osvícenskou ideologií. V další části (V., s. 363–411) si autor všímá i archivovaných rukopisů některých šlechtických pisatelů (i pisatelek) a signalizuje tu i známky nové romantické orientace.

Historiky přírodních věd pochopitelně zaujme nejvíce šestá část – „Rozpolcenost přírodovědných autorů" (s. 413–145; tou rozpolceností autor myslí rozpor mezi dokonalou znalostí oborů, v nichž se zmínění přírodovědci specializovali, a jejich současnou snahou řešit některé obecnější či složitější problémy cestou spekulací); zde I. Cerman více méně překračuje vytčený časový horizont někdy přinejmenším až do čtvrtiny 19. století. Ke studiu si vybral čtyři významné osobnosti; jen stručně se zabýval první z nich, J. N. Mittrowským, kde mohl odkázat na podrobnější studie z pera J. Kroupy, podrobněji pak pojednal o zpracovateli uherské květeny F. A. Waldsteinovi a z českých dějin známějších přírodovědcích Jáchymovi a Kašparovi bratřích Sternbergových. Autor v mnohém obešel literaturu obvykle uváděnou historiky přírodovědy (např. neodkazuje na práce z dějin techniky či exaktních věd v českých zemích připravených L. Novým nebo na práce o průmyslové revoluci J. Purše), nicméně to mu zároveň umožňuje překročit horizont dosavadního uvažování zmíněných přírodovědců a najít nové kontexty. Je třeba upozornit, že v archivech našel nové materiály o činnosti u nás málo připomínaného F. A. Waldsteina (v oblasti frenologie anebo v podobě kritiky Helvétiovy filosofie); na druhé straně vyslovit politování, že se neobrátil též blíže k vědeckému dílu J. F. Buquoye, jehož osobnost několikrát zaznamenal.

Kniha pokračuje pasážemi věnovanými především politickým aktivitám. Tak v kapitole sedmé, nazvané „Šlechtici jako vrchnost a stavové" (s. 447–506), kde se mj. analyzují pokusy o řešení poddanské otázky, úloha šlechty v tzv. raabizaci a podobně, zaujme asi nejspíš výklad o reformních snahách hraběte J. N. Buquoye,

známého propagátora „industriální“ školy a výchovy, bohužel výklad příliš stručný. O stavovské opozici v českých zemích v letech 1790–1791 pojednává osmá část (s. 507–581), zabývající se nejen politickými názory pronášenými při jednání českého zemského sněmu roku 1790, ale také ideovým zázemím těchto projevů a projektů. Klíčovou partií je zde rozbor tzv. stavovských desiderií z roku 1791 a českého stavovského konstitucionalismu. Devátá část knihy (s. 583–601) sleduje postoj české šlechty k francouzské revoluci v konfrontaci s postojem některých občanských kruhů (Casanova, Opiz); hlavní pozornost je zde věnována úvahám a deníku F. J. Liechtensteina. Stručný závěr (s. 602–607) rekapituluje východiska a hlavní výsledky autorových zkoumání.

Přehlédneme-li takto obsáhlé a vskutku znamenité dílo, musíme ocenit autorovu snahu o úpravu dosavadních náhledů na šlechtické aktivity převážně v 18. století; tyto revize jsou přitom opřeny ve značné míře o studium dosud převážně neznámých či blíže neanalyzovaných archivních dokladů. Již tento přístup musí nutně přinést mnoho nového a nečekaného. I. Cerman (u nás je v širším povědomí znám jako autor velké monografie *Chotkové* z r. 2008) si vytkl v úvodu za cíl práce ukázat, „kde všude přispívali čeští šlechtici a šlechtičny k postupu osvícenské filozofie“ (s. 6). Zdařile předvedl, že nihilistický postoj oficiálnější části prvorepublikových historiků (o marxistických ani nemluvě) byl způsoben averzemi poplatnými dobové vládnoucí ideologii. Tím vlastně rehabilitoval výsledky, k nimž dospěl J. Hanuš ve známém díle o Národním muzeu a národním obrození. I. Cerman výslovně říká (s. 537): „Bez stavovské opozice by nebylo národního obrození.“

Kniha je střízlivě vybavena vyobrazeními, obsáhlým poznámkovým aparátem, soupisy (prameny a literatura, vyobrazení, rozpis zkratek) a jmenným rejstříkem. A tu je třeba vyslovit podiv nad tím, že autor zásadně respektuje dobové (i dnes představiteli šlechtických rodů užívané) psaní příjmení (tedy např. Sternberg), zato křestní jména zčešťuje (tedy Kašpar nebo Jáchym).

JAN JANKO

Claus Priesner: Geschichte der Alchemie. München, Verl. C. H. Beck, 2011, 128 s. ISBN 978 3 406 61601 3

Moderní doba má různorodé požadavky, občas obtížněji splnitelné. Spěcháme, takže se dožadujeme informace v podobě co možná zhuštěné, protože času na hlubší studium bývá málo. Výsledkem tohoto trendu jsou, pomineme-li hesla například Wikipedie, knížky útlé, formátu často kapesního. Taková je právě tato recenzovaná. Ten, kdo zná něco více o dějinách alchymie, patrně se zarazí

nad odvahou (nebo řečeno eufemisticky sebevědomím) autora, který si troufá zkomprimovat dvě tisíciletí dějin na stovku stránek. Pokud však něco ví o autorovi, pak to zas tak překvapivé není; tento odborník si na to mohl troufnout.

Prof. dr. Claus Priesner působí po léta v bavorské Akademii věd (kde se podílí na proslulé Neue Deutsche Biographie), a současně přednáší starší dějiny chemie, především alchymie, na mnichovské univerzitě. U nás je znám dílem *Lexikon alchymie* (Praha, 2006); editorem původního německého vydání byl spolu s nedávnou zesnulou prof. Karin Figalou. Dílo vyšlo také španělsky roku 2001. Kromě toho napsal prof. Priesner trochu méně útlou knížku *Grenzwelten. Schamanen, Magier, Geisterseher* (2008), nemluvě o četných publikacích k různým oblastem dějin alchymie a chemie. Takto vyzbrojen si mohl dovolit pokusit se doslova v kostce shrnout dějiny alchymie.

Knížka je rozdělena na sedm kapitol, doprovází ji krátký seznam doporučené literatury a také dostatečně podrobný rejstřík. Jedinou ilustrací, lze-li to tak nazvat, je nejmenší číselný magický čtverec třetího řádu.

Stejně jako je obtížné napsat tak útlou knížku o dějinách alchymie, je neméně těžké pokoušet se o její recenzi. U knih mnohem rozsáhlejších najde recenzent obvykle vcelku snadno body, k nimž v posledku poznamená, že mohly být podrobněji rozvedeny, či naopak poněkud zkráceny. Obvykle to souvisí s obecným jevem – autor má tendenci věnovat se v knize podrobněji tomu, co je „jeho srdci bližší", čím se ve své odborné práci více zabýval. Tím jsou poznamenány rovněž učebnice, kde často snadno vytušíme, na čem autor bádal.

U Priesnerovy knihy by tedy nebyl problém uvést, kde by se dalo něco doplnit, čímž by však nebyla splněna podmínka kapesního formátu, kterou si dalo nakladatelství, když knihu zařadilo do série „Wissen". Míněno základní vědění, nabyté v době co nejkratší. S tímto vědomím také koncipuji tuto recenzi.

Nutno předem poznamenat, že autor odvedl výbornou práci, a napsal opravdu čtivou knížku, která víceméně zachycuje klíčové momenty alchymie. Vysvětlení obratu „víceméně" je v předchozích odstavcích. Kniha je zaměřena výhradně na tu alchymii, která měla své kořeny v helénistickém Egyptě (to je kapitola 1) a pokračovala arabským prostřednictvím do Evropy (kapitola 2.). Zatímco diskuse kořenů alchymie obsahuje všechno podstatné, ke druhé kapitole bych přece jen dodal, že by bylo vhodné alespoň trochu, v několika málo odstavcích, uvést základní myšlenky čínské a indické alchymie. Obě jsou dnes středem rostoucího zájmu, jak přibývá překladů původních textů do moderních jazyků. Současně stojí za to připomenout, že se alchymie objevila i jinde, a to zřejmě zcela nezávisle.

Evropskou renesancí se zabývá další kapitola (třetí), spolu s hermetismem a také kabalou, jíž je věnována větší pozornost. Samozřejmě z osobností renesanční alchymie nesmí chybět Paracelsus (1493/94–1541), jedna z největších postav dějin evropské vědy. V souvislosti s ním by ale bylo vhodnější uvést

v doporučené literatuře přece jen podrobnější dílo, než je knížka rovněž kapesního formátu švýcarského badatele Udo Benzenhöfera (*Paracelsus*. Hamburg, 1997), čítající 154 stránky. Navíc je dnes už k dispozici její třetí vydání (2003). Hodná doporučení je spíš kniha Philippa Balla *The Devil's Doctor* (Londýn, 2006, u nás *Ďáblův doktor*. Praha, 2009), která je sice objemnější, ale velmi fundovaná a současně srozumitelná.

Odborníky na dějiny alchymie nepochybně potěší odstavec třetí kapitoly, nadepsaný „Andreas Libavius, der erste Chemiker?". Libavius (kolem 1550–1616), pedagog, filosof, jazykovědec a přírodovědec, se zapsal do dějin evropské alchymie, a to nejen svými četnými spory s oponenty, ale hlavně knihou *Alchemia* (1597), kterou především němečtí autoři často prohlašují za první učebnici chemie. Zde Priesner opustil tradiční nacionalistické stanovisko. Připustil sice, že Libaviovo dílo bylo počátečním v tradici učebnic chemie, ale svou podstatou je stále ještě alchymické. Jeho autor věřil v možnost transmutace kovů, v knize ji popsal a stejně tak byl velmi příznivě nakloněn magii. Nicméně je jeho *Alchymia* zpracována s německou důkladností hodnou opravdu učebnice. Zde opět poznámka – škoda, že v seznamu literatury chybí dnes nejúplnější dílo o Libaviovi (Bruce T. Moran: *Andreas Libavius and the Transformation of Alchemy*. Sagamore Beach, 2007).

Na Libavia navazuje záhadný mnich Basil Valentin, jemuž býval neprávem připisován objev antimonu. Navíc nutno dodat, že muž tohoto jména neexistoval a že četné, velmi vlivné knihy takto podepsané jsou pseudoepigrafy. To, že je neexistujícímu benediktinovi přiřčeno dost místa, souvisí s Priesnerovým vědeckým bádáním o této postavě, v němž dospěl dokonce k osobě pravděpodobného skutečného autora.

Ještě zmiňme následující kapitolu, věnovanou baroku, alchymii na knížecích dvorech a také podvodníkům, kteří tuto nauku doprovázeli po celou dobu její existence. Ovšem 16. a především 17. století bylo dobou, kdy podvod v alchymii kvetl. Současně se objevily různé legendy. Jednou z nich, o Ramónu Lullovi, kapitola začíná. Skutečný Lull (?1232–1315/16) byl katalánský mystik, který patrně skončil mučednickou smrtí v severní Africe. Pod jeho jménem se později objevilo asi sedmdesát vlivných pseudoepigrafických alchymických spisů a také legenda, podle níž měl Lull vyrobit pro anglického krále Eduarda III. (jindy se uvádí Eduard II.) ze rtuti, cínu a olova prý 60 000 liber zlata. Jak Priesner uvádí, je to patrně největší množství drahého kovu připisované údajné transmutaci. Bohužel v textu chybí proslulý konec historky – z tohoto zlata prý totiž byly zaraženy mince, „růžové nobly". Mince skutečně existovaly, jejich zlato však nepocházelo z transmutace, nicméně ještě v anglických pramenech ze 17. století se tento názor objevuje.

Druhá polovina knihy, tři kapitoly, je velmi zajímavá, protože se věnuje tématům ne příliš frekventovaným v běžných pramenech, totiž alchymii a mystice

v pozdějších dobách, zvlášť v osvícenství. Jde o různá mystická hnutí, především Růžových křižáků (později Zlatých a růžových křižáků), a různé utopické tendence – před čtenářem defilují postavy, o nichž se dočte spíš jen ve specializovaných dílech. Kdo dnes zná například barona Theodora Henriho de Tschoudy, který vypracoval podklady pro dosažení sedmého rytířského stupně? V Priesnerově knize chybí alespoň zmínka o Tschoudyho vlivném díle *Wasserstein der Weissen*.

V této části knihy se také setkáme s Robertem Boylem a Isaacem Newtonem jako významnými představiteli alchymie, přičemž šlo o postavy více než zajímavé. Výteční experimentátoři, vědci vpravdě exaktní a současně přesvědčení alchymisté. Navíc oba hluboce věřící, takže Boyle věřil, že se pomocí kamene mudrců dá komunikovat se světem andělů (v doporučené literatuře by mělo být dnes klíčové dílo o Boylovi jako alchymistovi – Lawrence M. Principe: *The Aspiring Adept*. Princeton, 1998, jakož i odkaz na webové stránky prof. Williama R. Newmana z Indiana University, dnes největšího znalce Newtona).

Zrod teorie flogistonu a její vliv na formování vznikající chemie je námětem předposlední kapitoly, kde je poměrně podrobně rozebírána úloha A.-L. Lavoisiera (1743–1794) ve formování nové nauky, a nechybí zmínka o jeho životě a tragickém konci. Francouzskému chemikovi předcházejí mimo jiné protagonisté především chemie plynů, jakými byli Carl Wilhelm Scheele (1742–1786) nebo Joseph Priestley (1733–1804). Podrobnější diskuse jednoho z největších objevů, které předznamenaly chemii, totiž syntéza vody z vodíku a kyslíku, je v Priesnerově knize trochu neúplná – objev složení vody se tu připisuje jen Lavoisierovi. Skutečnost je zřejmě taková, že jako první učinil tento klíčový objev jeden ze zastánců teorie flogistonu, Angličan Henry Cavendish (1731–1810), francouzský učenec pak nezávisle na něm (např. Aaron J. Ihde: *The Development of Modern Chemistry*. New York, 1984, s. 40). Ovšem spor o prioritu trval velmi dlouho a uváděli se i další objevitelé, jako James Watt a jiní.

Zajímavost nepostrádají ani závěrečné pasáže knihy, zabývající se Goethovým vztahem k alchymii a také „vyšší chemií", theosofií 18. a 19. století. Rovněž o této problematice sotva kde najdeme zmínky, takže i takto stručný a přitom velmi poučený výklad je cenný. Totéž platí o závěrečné diskusi Jungova pohledu na alchymii, který je dnes obecně pokládán za překonaný pro svou jednostrannost. Jak se Priesner pokusil ve svém malém dílku ukázat, alchymie byla mnohem pestřejší a složitější.

Drobná knížka si žádá čtenáře alespoň trochu znalého obecných dějin a také alespoň rudimentů chemie. Potom v ní najde základní informaci o nauce, která provázela lidstvo dvě tisíciletí. Přitom je obsažené poučení velmi čtivé, takže možná by Priesnerova kniha neměla uniknout pozornosti našich nakladatelů. Při tak malém rozsahu by nemusela být drahá.

VLADIMÍR KARPENKO

Apotheker Kalender 2012. Calendar for Pharmacists.
Stuttgart, Deutscher Apotheker Verlag, 2012, 14 listů.
ISBN 978-3-7692-5634-5

Vydávání nástěnných lékárnických kalendářů má v Německu dlouholetou tradici. Jejich velký rozměr (48x49 cm) umožňuje připojit k obrázkům zasvěcené komentáře, doplněné citacemi literatury. Editorem je profesor Dr. Werner Dressendörfer z Bambergu, který také byl autorem většiny otištěných fotografií.

Letošní kalendář přinesl jako obvykle velký výběr ilustrací. Každý měsíc má zvláštní list, kde na lícové straně je obvyklé kalendárium a jeden nebo více obrázků a na rubu odborný článek v němčině a jeho anglický překlad.

K lékárnám se vztahuje nejvíce vyobrazení, zejména nádoby na uchovávání léčiv. Patří k nim skleněné stojatky na tekutá léčiva, dřevěné na rostlinné drogy a zvláštností jsou dvě fajánsové konvice s bohatým dekorem. Pocházejí ze severní Itálie a uchovávaly se v nich sirupy. Z roku 1866 pochází původní lékárenský interiér, vystavený v muzeu v Bad Windesheim. O něco starší je detailně vypracovaný model lékárny. Lékárenské náměty byly uplatněny také na nouzových platidlech z německé inflace po první světové válce. Náklady na výrobu drobných mincí totiž vysoko překračovaly jejich nominální hodnotu, a proto si některé obce nebo obchodníci vypomáhali tištěnými náhradními poukázkami. Někdy k tomuto kroku přistoupily i lékárny, a tak se na těchto poukázkách vyskytuje i farmaceutická problematika, např. obrázek objevitele morfinu lékárníka Sertürnera.

Literatura je zastoupena herbářem od holandského profesora botaniky A. Muntinga (1626–1683), jenž působil na univerzitě v Groningen. Z jeho posmrtně vydaného herbáře (1696) jsou v kalendáři reprodukovány dvě mědirytiny (Guajacum patavinum a Myrtus perforata). Na obou je zobrazena větvička keře, umístěná volně v prostoru nad krajinkou.

Výuce studentů sloužila sbírka rostlinných drog, založená r. 1818 na univerzitě v Erlangen dvorním lékárníkem E. W. Martiusem (1756–1849) a doplněná jeho následovníkem T. W. Christianem. Ačkoliv to bývala chlouba univerzity (obsahovala 1800 různých vzorků), upadla časem v zapomnění a teprve v roce 1959 ji na půdě jednoho univerzitního ústavu objevil profesor W. Schneider.

Další tři listy kalendáře mají náboženské náměty. Předně to jsou exlibris ze sbírky W. Wirsinga. Všechny čtyři zobrazují Krista jako lékárníka a jejich autoři pocházejí z Polska a z Německa. Další list je reprodukcí bulharské ikony z konce 18. století. Zobrazuje patrony lékařů a lékárníků, svaté Kosmu a Damiána. Poslední z této skupiny je dřevěná socha svatého Rocha z roku 1510. Podle legendy o jeho zázračném uzdravení se stal patronem proti moru.

Jeden list kalendáře je věnován kreslenému humoru od M. Scholze z konce 19. století. Využívá slovní hříčky, podle níž německý překlad latinských názvů

farmakologických skupin může mít dvojí význam (např. Brechmittel může znamenat dávivý prostředek nebo také nástroj na páčení).

Na zadní straně desek kalendáře je mj. uveden obsah jednotlivých listů. Nedopatřením však byl anglický překlad tohoto soupisu zaměněn za jiný seznam, a proto většinou neodpovídá skutečnosti.

PAVEL DRÁBEK

Irene R. Lauterbach: Friedrich Witte (1829–1893). Stuttgart, Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2011, 300 s., 14 obr. ISBN978-3-8047-2905-6

Německá společnost pro dějiny farmacie (DGGP) vydala jako devátý svazek svých *Veröffentlichungen zur Pharmaziegeschichte* zajímavou studii o životě německého lékárníka, podnikatele a politika. Autorku k jejímu napsání přivedly jeho deníky, které bohatě dokládají jeho činorodý život.

Witte pocházel z lékárnické rodiny, narodil se v Rostocku, kde také vystudoval farmacii. Před studiem praktikoval v lékárnách v různých německých městech včetně Berlína. Tam se seznámil s básníkem Theodorem Fontanem, který jej přivedl do berlínského literárního kroužku *Tunnel über der Spree*. Jak dokládá dochovaná korespondence, vyvinul se jejich vztah v celoživotní přátelství.

Po vystudování farmacie složil Witte ještě další zkoušky a dosáhl doktorátu filosofie. Po studiu převzal od otce lékárnu, kterou v roce 1862 prodal a věnoval se podnikání. Jím založená firma přečkala 2. světovou válku. Jednu část firmy tvořila velkodrogerie, zaměřená na prodej olejů, silic a rostlinných drog. Druhou částí byla chemická laboratoř, v níž se z čaje izoloval kofein. Dále se tam připravovaly různé enzymy (pepsin, pankreatin, papain) a také jiné přípravky. Nejznámější byl jeho pepton pro bakteriologické půdy (*Witte Pepton*).

Witte byl činný v různých organizacích a třikrát byl zvolen poslancem říšského sněmu, kde např. vystoupil proti návrhu sociálního demokrata A. Bebela na postátnění lékáren. Často cestoval do zahraničí, byl opakovaně v Rusku i v Anglii a dvakrát v USA. Těsně před svou smrtí se účastnil mezinárodní výstavy v Chicagu.

Je obdivuhodné, že si přitom stačil podrobně zaznamenávat své zážitky. Autorka kromě těchto deníků prostudovala také archivy v Rostocku a Schwerinu. Kopie některých dokumentů jsou v knize reprodukovány. Jeho životopis rozdělila autorka do pěti částí: studium, podnikání, cesty, poslanecká činnost a soukromý život. U všech je bohatý poznámkový aparát (celkem 277 poznámek). Téměř polovinu knihy tvoří příloha. Ta obsahuje přepisy úryvků z velice podrobných deníků

z obou Witteových cest do Ameriky. Závěr knihy tvoří rozsáhlý jmenný rejstřík, uvádějící téměř 500 osob.

Při studiu této publikace jsem si uvědomil, že dnešní uspěchaná doba neumožní exponovaným osobnostem psát si deníky. Tím ochudí budoucí historiky o významné prameny.

PAVEL DRÁBEK

KRONIKA

10. mezinárodní symposium k dějinám medicíny, farmacie a veterinární medicíny

Symposium se konalo v kongresovém sále Ministerstva zdravotnictví Slovenské republiky v Bratislavě ve dnech 28.–29. června 2012. Předchozích devět hostila města Plzeň, tatranská Stará Lesná, Benešov u Prahy, Bratislava, Hradec Králové, Košice, Olomouc, Martin a Brno. Letošní symposium bylo v režii bratislavské Lékařské fakulty, ale spolupořadatelů včetně českých bylo vícero. Jeho vědecký výbor rozdělil přihlášené příspěvky do 9 tematických celků s obvyklým rozpisem: krátké plenární přednášky a po nich 3 souběžně běžící sekce.

S plenárními přednáškami vystoupili jen cizinci – japonští stomatologové manželé E. a N. Motegi za širší autorské kolektivy, španělská biochemička S. Lopéz-Burillo a čtyři Maďaři, archiváři L. Molnár a K. Simonová z Budapešti, M. Pilkhofferová z Pécze (Pětikostelí) a R. K. Kiss ze Segedu. Maďarské příspěvky se týkaly historie medicíny v jejich působištích, měly tedy lokální charakter. K dějinám medicíny odeznělo celkem patnáct příspěvků s nejrůznější tematikou, např. o vztahu magie a medicíny ve středověku (historik D. Tomíček z Ústí nad Labem), o profilování a institucionalizaci imunologie jako samostatného odboru na Slovensku (J. Štefanovič et al.) a o vzniku a rozvoji ortopedie na Slovensku. Další témata z dějiny lékařství se věnovala soudnímu lékařství na Slovensku od r. 1919 (V. Porubský a J. Šidlo), historii a současnosti onkologie a pracovního lékařství na Slovensku (M. Tirpáková a M.a G. Tkáčové), narativnímu obratu v lékařství ze 70. let 20. století (D. Heřmanová a S. Capíková), osudům židovských lékařů z Čech v letech 1940–1945 (Š. Krýsl) a fragmentům dějin stomatologie na Slovensku v 2.polovině 19. století (K. Pekařová).

Ve dvou blocích přednášek o osobnostech lékařství byli pojednáni slovenský gynekolog M. Šeliga(M. Valentem), český internista M. Očenášek (M. Derzsiovou), český embryolog J. Florian (S. Čechem), slovenský oftalmolog K. Kanka (Z. Oláhem), košický městský lékař E. Vandracsek (M. Jirouškovou a U. Ambrušovou), zakladatelé světové antropologie se slovenskými

kořeny J. Jesenius, J. V. Rohoň, M. M. Malán a A. Torok (I. Tomom a spol.) a slovinský lékař M. Kocijančič (P. Čechem). Z dalších osobností medicíny se mluvilo mj. o sociálním a osvětovém slovenském lékaři M. Beniakovi (V. Ozorovský), moravském patologovi a etikovi A. Spilkovi (M. Mojzešová), slovenském lékaři-etikovi M. Babálovi (J. Trizuljaková), německém psychiatru a neuropatologovi A. Alzheimererovi (H. Vavrušová) a osvětovém lékaři I. Hálkovi (I. Vojteková a E. Dobiášová). Kulturně historický příspěvek I. Soloviče a L. Badalíka byl věnován slavným osobnostem trpícím tuberkulózou.

Třináct příspěvků bylo z oblasti dějin veterinárního lékařství. Š. Hejlová připomněla veterináře, hygienika potravin M. Dobeše. E. Zatloukalová hovořila o F. Koudelkovi, mj. speleologovi Moravského krasu. O vojenském veterináři M. Vojáčkovi zahynulém při letecké nehodě referoval O. Pawel. Mnozí významní veterináři a humánní lékaři se objevili na poštovních známkách – informoval o nich A. Bárd spolu s dalšími. O výskytu myxomatózy u králíků v ČR a vývoji vakcín pojednal L. Dedek. O profesoru K. Friedovi jako zakladateli veterinární historiografie na Slovensku referovali J. Jantošovič opět se spolupracovníky. Tentýž autor byl v kolektivu , který popsal činnost I. Braunera. Příspěvek R. Slabotínského se týkal vyšetřování těch studentů Vysoké školy veterinární v Brně v roce 1945, kteří za války studovali na německých vysokých školách.

V bloku přednášek o dějinách farmacie hovořil J. Kolář o přeměnách a osudech brněnských lékáren a A. Bartunek o prešovském lékárníkovi J. Weberovi, žijícím v 17. století. O Ediktu ze Salerna, vydaném císařem Fridrichem II.v roce 1241, uzákoňujícím oddělení povolání lékaře a lékárníka, přednášela L. Ozábalová. Vývoj samostatného vzdělávání farmaceutů v ČR a SR byl obsahem příspěvku T. Ambruse (bohužel vynechal královéhradeckou farmaceutickou fakultu). O farmaceutických eponymech (pojmenování receptury či léčiva po autorovi) se dozvěděli účastníci symposia od R. Jiráska.

Problematika vývoje zdravotní péče a zdravotnických zařízení byla obsahem šesti přednášek, z nichž vybíráme přínos lékařů k péči o zdravotně postižené před 1. světovou válkou (B. Titzl), účast Čs. vojenské zdravotnické služby v korejské válce (L. Jarešová a spol.), historii lázní Karlova Studánka (I. Pavelková) a poskytování zdravotní péče a veřejné zdravotnictví v ČSR po 2. světové válce z hlediska norem správního práva (L. Demeková).

Dalších šest příspěvků se týkalo pokroků v medicíně a vývoje lékařské terminologie. Historii využití magnetického a elektromagnetického pole v léčbě prezentovaly E. Ferencová a E. Kukurová. J. Jindra podal výklad o prvních polarografických pracích v medicíně v letech 1928–1939. O začátcích léčby penicilinem na Slovensku, dodaným do ČSR Spojenými národy (UNRRA), promluvila A. Falisová. Odborníci z Brna K. Pořízková a L. Švanda představili inovaci výuky lékařské terminologie s využitím autentické lékařské dokumentace. Na samém počátku slovenské lékařské terminologie byl spis lékárníka G. Heilla z roku 1760, jak referovala B. Ricziová. J. Artimová hovořila o potížích s překlady do slovenštiny nemocí uváděných v Novém zákoně v řečtině. V bloku příspěvků o nemocech v dějinách lidstva odezněly prezentace o historii a současnosti schizofrenie s výkladem o názorech na etiologii a patogenezi

a pokrocích v léčbě této nemoci (A. Čerňanová a S. Capíková), dále o právech pacientů s mentálním postižením (S. Capíková a A. Čerňanová) a o vývoji diagnóz v ústavech pro tělesně postižené v Československu (P. Kolář). Do minulosti se podívala B. Divišová na syfilis, jak ji popsal v konsiliích italský lékař Chr. Guarinoni v 16. století. Jaký byl stav dětské tuberkulózy všech typů na Slovensku před 50 lety, popisoval příspěvek O. Hunáka a B. Kolčáka. Především o morových epidemiích v raně novověké Bratislavě referoval historik M. Bada. Mezinárodní spolupráce v oblasti boje proti přenosným chorobám od poloviny 19. století bylo téma širokého kolektivu bratislavských odbornic.

Sedm příspěvků bylo možné vyslechnout v bloku přednášek o medicíně a literárních dílech. O lužickosrbském básníkovi a českém lékaři J. Ćesla-Handrikovi, překladateli Klicperova Rohovína Čtverrohého, měl pěkný referát P. Čech; věnoval ho 150. výročí zrodu lužickosrbského divadla. Už antičtí autoři počínaje Hippokratem měli teorie, praxi i terapii k rakovině prsu, informovala M. Bujalková ze Žiliny. O slovenském humanistickém básníku J. Bocatiovi a jeho latinské Chvále medicíny referovali košičtí filologové J. Bulegová a F. Šimon. K. Komorová ze Slovenské národní knihovny v Martině vybrala z tamních knih ze 16. století lékařská díla a zhodnotila je. H. Sektorová ze stejné instituce pojednala o lékařské literatuře z knihovny palatina J. Turza. Boji proti alkoholismu na Slovensku od poloviny 19. století byly věnovány četné články v časopisech Obzor a Prúdy; seznámily s nimi A. Falisová a E. Morovicsová z Bratislavy.

K tématu o vzdělávání v lékařství přispělo šest autorů přednášek. Mimo jiné L. Hlaváčková hovořila o vzniku a tradici českých a německých lékařských spolků a časopisů v našich zemích. O Vojenské škole lékařské (1927–1946), jisté formě doškolovacího zařízení pro důstojníky zdravotnictva z povolání, informoval F. Dohnal z Hradce Králové. Počátky výuky psychiatrie na bratislavské lékařské fakultě zhodnotila E. Morovicsová. Její manžel M. T. Morovics vylíčil krátký osud bratislavské lékařské fakulty Alžbětinské univerzity.

Symposia se zúčastnilo asi 100 odborníků: lékařů, historiků lékařství, historiků vědy, pracovníků ústavů SAV a AV ČR a univerzitních ústavů z Bratislavy, Košic, Martina, Brna, Ústí nad Labem a Prahy, dále muzeí a knihoven. Symposium mělo hladký průběh, vydařil se i společenský večer. Již při registraci obdržel každý účastník sborník vědeckých prací „Fragmenty z dejin medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny“, obsahující 80 příspěvků. Vyjde-li takový soubor současně s konáním vědeckého zasedání, je to vždy účastníky vítáno. Symposium bohužel přilákalo málo cizinců (účastníky z ČR za cizince na Slovensku nepovažuji), převažovali účastníci s příspěvky s převážně slovenským zaměřením a chyběly obecnější přednášky. Příští symposium se bude konat v ČR.

JIŘÍ JINDRA

33. mezinárodní konference Historie matematiky

Ve dnech 24. až 28. srpna 2012 se ve Velkém Meziříčí konala *33. mezinárodní konference Historie matematiky*, které se zúčastnilo téměř 50 osob (vysokoškolští pedagogové z Čech, Slovenska, Polska a Tunisu, naši středoškolští učitelé, doktorandi a studenti).

Hlavními organizátory byli doc. RNDr. J. Bečvář, CSc., a doc. RNDr. M. Bečvářová, Ph.D.

MESDEF 2012

Slovenská společnost pro dějiny věd a techniky při SAV ve spolupráci s Historickým ústavem SAV, Filozofickou fakultou Trnavské university, Jednotou slovenských matematiků a fyziků při SAV a Slovenskou fyzikální společností při SAV uspořádaly ve dnech 30. 8.–1. 9. 2012 v Trnavě XVIII. mezinárodní seminář o dějinách fyziky. Účastnilo se jej 22 odborníků.

Referáty byly rozděleny do tří bloků: varia, astronomie a meteorologie. V prvním bloku přednesla E. Ferencová z Lékařské fakulty bratislavské univerzity příspěvek (s účastí E. Kukurové) o historii fototerapie na Slovensku. J. Šebesta, emeritus z Matematicko- fyzikální fakulty bratislavské univerzity, referoval o kontroverzním německém fyzikovi Philippu Lenardovi, laureátu Nobelovy ceny, od jehož narození v Bratislavě uplynulo 150 let. D. Špotáková z Filozofické fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnavě seznámila přítomné s obsahem své disertace věnované počátkům geometrie v Německu. I. Túnyi, pracovník Geofyzikálního ústavu SAV v Bratislavě, hovořil o pionýrech kosmonautiky. O přátelství Václava Dolejška, experimentálního fyzika, s Jaroslavem Heyrovským, fyzikálním chemikem, přednesl příspěvek J. Jindra z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. J. Mešterová z košického Slovenského technického muzea podala výklad o sbírkách muzea souvisejících s osobou Š. A. Jedlíka. M. Morovics z Historického ústavu SAV zasvěceně mluvil o piaristovi Lukáši Moeschovi a výuce matematicko-fyzikálním předmětům v Uhrách koncem 17. a v 1. polovině 18. století. Vývoj varhan jako hudebního nástroje na přelomu renesance a baroka se zaměřením na nizozemskou školu probrala K. Tuhárska ze Zvolenské technické univerzity. J. Chrápan, emeritus Zvolenské technické univerzity, podal výklad k historii Odborné skupiny dějin a metodologie fyziky; jeho výklad doplňoval Morovics. Přihlášeny byly i příspěvky R. Kolomého z Moravské Třebové o zapomínaném českém vědci prof. J. Stoklasovi a L. Sodomky z liberecké techniky o historii výuky a učebnic fyziky v Československu. Autoři se na seminář nedostavili, ale texty jejich příspěvků se objeví ve sborníku z XVIII. MESDEF s ostatními prezentovanými příspěvky.

V bloku věnovaném astronomii V. Štefl z Přírodovědecké fakulty MU Brno pojednal interpretace pohybu Merkuru v Ptolemaiově a Koperníkově soustavě. Z Katedry filozofie Filosofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni vystoupili dva mladí vědci: D. Špelda s referátem „Hledání předpotopní astronomie. Představy novověkých astronomů o původu a dějinách astronomie“ a R. Kočandrle s příspěvkem „Nehybné umístění Země v univerzu podle Anaximandra z Milétu“. Astronom z hvězdárny v Rožňavě J. Lörinčík hovořil o J. G. Doppelmayerově Atlasu Coelestis, vydaného v Norimberku roku 1742 a obsahujícího přístrojové vybavení hvězdáren v 17. století. O dějinách astronomické observatoře Trnavské univerzity referovala H. Žažová z Archivu památkového úřadu Slovenské republiky v Bratislavě. S. Šišulák, pracovník Historického ústavu SAV, pojednal o spektru astronomických poznatků v disertacích

slovenského původu ze 17. a 18. století. Student Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy M. Zajaček hovořil o vývoji teorií a modelů pozdního velkého bombardování ve sluneční soustavě. Do tohoto bloku přednášek byl zařazen i příspěvek J. Nikela z Fakulty humanistických věd Univerzity M. Béla v Banské Bystrici o funkci digrese v Galileově Dialogu o dvou systémech světa.

Třetí blok přednášek se týkal meteorologie. Zkušený K. Krška z Brna podal výklad k historii celosvětové meteorologické spolupráce. J. Mačutek z Geofyzikálního ústavu SAV referoval o činnosti ústavních observatoří ve Staré Lesné a na Skalnatém Plese. Historickou reminiscenci deníků L. J. Jandery z let 1812–1857 o meteorologických pozorováních podal K. Mačák.

Příprava a průběh semináře ležely na bedrech neúnavného a obětavého Dr. M. Morovicse. Seminář se vydařil: jeho nedílnou součástí byly i neformální diskuse k problémům, o nichž se referovalo. Účastníci semináře se už teď těší na XIX. MESDEF, který bude v roce 2013 zřejmě v České republice.

JIŘÍ JINDRA

ZPRÁVY Z LITERATURY

Miroslav Tibor Morovics (ed.): XXVI. Zborník dejín fyziky. Bratislava, Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV a Historický ústav SAV, 2012. ISBN 978-80-969508-5-0

Publikace soustředila vybrané příspěvky z mezinárodních seminářů dějin fyziky, známých pod zkratkou MESDEF a konaných v letech 2008 v Plzni, 2009 v Martině a 2010 v Klentnici.

Obsahuje dvanáct příspěvků z nejrůznějších oblastí fyziky. V. Štefl podává historii výkladu pohybu Měsíce. O významných pozorováních zatmění Slunce v dějinách napsal S. Šišulák. R. Kolomý popsal jáchymovské ložisko uranové rudy a objev nových radioaktivních prvků. O působení firmy Siemens na Slovensku píše ve sborníku M. Sabol. Dvojice A. Šolcová a M. Křížek pojednává o Vladimíru Vandovi – fyzikovi, krystalografu a tvůrci mechanického počítacího stroje. Další dvojice, E. Ferencová a E. Kukurová, referuje o Jánu Adamu Raymanovi, lékaři, badateli a polyhistoru v Uhrách. J. Nikel předkládá teoretickou matematickou práci o metamatematických souvislostech axiomatické metody. Práce J. Hubeňáka se týká historie a současnosti polarizace světla. I. Túnyi ve sborníku publikuje článek o magnetické deklinaci na Slovensku v 17. a 18. století. Studentskými léty J. M. Petzvala na Slovensku se zabývá referát J. Mešterové. J. Jindra uvádí poznámky k J. Heyrovskému a jeho kandidatuře

na Nobelovu cenu za fyziku. Autorská dvojice K. Tuhárska a A. Danihelová se zaměřila na dějiny a vývoj varhan z hlediska akustiky.

Publikace vyšla v tištěné formě i jako CD.

J. JINDRA

Pavel Kovář: Věda v Čechách po 20 letech (Ve spirále nebo na kruháči?) Rozhovory s přírodovědci v akademických funkcích. Praha, Academia, 2010, 137 s. ISBN 978-80-200-1911-0

Útlá knížka s předmluvou D. Kroupy obsahuje rozhovory, jež vedl někdejší děkan Přírodovědecké fakulty geobotanik P. Kovář s těmi přírodovědci, kteří výrazně zasáhli do transformace naší vysokoškolské výuky, s ní spojeného výzkumu, jakož i bádání v institucích Československé akademie věd, resp. Akademie věd ČR po roce 1989. Osloveni byli hydrobiolog V. Kořínek (s. 17), chemik R. Zahradník (s. 37), geolog P. Čepek (s. 53), fyziložka H. Illnerová (s. 81), analytický chemik K. Štulík (s. 95) a molekulární biolog V. Pačes (s. 113). Z rozhovorů s akademickými funkcionáři poznáváme pestrý kaleidoskop problémů, s nimiž se tito vědci museli potýkat při emancipaci vědeckého výzkumu od starého systému komunistického plánování a řízení vědy. Bohužel, jak upozorňuje v závěrečném slově editor (s. 123–127), znovu hrozí vědě a výzkumu pod různými záminkami (reforma řízení směrem k posílení manažerů, efektivnější financování apod.), že ztratí těžce vybojovanou autonomii a zavládne opět direktivní řízení.

J. JANKO

Miroslav Červinka – Ladislav Chrobák – Vladimír Palička – Ivo Šteiner (ed.): Univerzita Karlova v Praze – Lékařská fakulta v Hradci Králové, Česká republika – Mayo Clinic Rochester, Minesota USA. 22 let úspěšné spolupráce. Hradec Králové, Lékařská fakulta UK v Hradci Králové, 2011, 63 s. ISBN 978-80-86358-17-8

Nevelká publikace formátu A5 s českým a anglickým textem vybavená množstvím kvalitních fotografií možná čtenáře překvapí. Není to nějaký jubilejní tisk, 22 let také není „kulaté“ číslo, nicméně je to publikace zajímavá a záslužná. Mayo Clinic je pojem nejen v lékařském světě, protože i mnozí laici vědí, že to je jedno z nejlepších a nejprestižnějších zdravotnických pedagogických a výzkumných center v USA. V úvodních statích je čtenář seznámen se stručnou historií Mayo Clinic, která datuje svou historii od roku 1889 a v současné době je považována za největší integrovanou medicínskou organizací na světě. Následuje stručná historie partnerské instituce – Lékařské fakulty UK v Hradci Králové – a objasnění, jak došlo k navázání oné úspěšné spolupráce. Významný internista Mayo Clinic, profesor Alexander Schirger, je pražský rodák (1925), který s rodiči emigroval do USA. Po jejich smrti se vrátil do Prahy, kde ho vychovávala babička. Absolvoval zde gymnázium i lékařskou fakultu. Díky svému americkému občanství mohl v roce 1951 vycestovat do USA. Od roku 1959 pracuje na Mayo Clinic. Po sametové revoluci začal pravidelně dojíždět do rodné země, při své první návštěvě byl přijat i presidentem V. Havlem a získal řadu

poct a ocenění. Navázal úzkou spolupráci s českými kolegy, mnohým z nich zajistil studijní pobyty na Mayo Clinic i na jiných prestižních pracovištích v USA. Zásluhou hradeckého internisty prof. L. Chrobáka se dohodly stáže studentů hradecké fakulty na Mayo Clinic. Prvá se uskutečnila v roce 1991, systematicky probíhá od roku 1998. Do roku 2011 se na Mayo Clinic vystřídalo na studijních pobytech 61 pregraduálních studentů a 17 doktorandů. V publikaci nalezneme jejich jména, výňatky hodnocení školitelů i vzpomínky některých na nezapomenutelný pobyt na různých pracovištích této instituce. Je zde i seznam vědeckých publikací studentů hradecké fakulty, které vznikly díky jejich stáži na Mayo Clinic od roku 2001. Lze si jen přát, aby se tato mimořádně úspěšná a plodná spolupráce rozvíjela i v dalších letech.

L. HLAVÁČKOVÁ

Václav Cílek, Vojen Ložek a kolektiv: Obraz krajiny. Pohled ze středních Čech. Praha, Dokořán, 2011, 312 s. ISBN 978-80-7363-205-2

Kniha vznikla na základě dvou již dříve vydaných prací, které byly nyní uvedeny do širších souvislostí a doplněny příspěvky dalších spolupracovníků. V čele pozornosti autorů stojí krajina, její formování a historie jejího výzkumu; modelem je středočeská krajina (oblíbená oblast výzkumné práce V. Ložka); závěry zde získané jsou nyní konfrontovány v širším měřítku i s poměry u jiných krajin. Kniha je rozdělena do 3 částí: Krajinný slabikář (s. 11–134 se zajímavými kapitolkami Tradiční a nová estetika krajiny, Historická, mýtická a poetická hodnota krajiny, Krajina, romantismus a náboženství, Regionální literatura a národní obrozování), Obraz krajiny (s. 135–264; zde jsou prezentovány jednotlivé regiony středních Čech), Vstoupit do krajiny (s. 137–264; tu se historik vědy jistě bude nejvíce zajímat o úvodní Historii výzkumů Středních Čech). Kniha vedle instruktivních fotografií je provázena kresbami realistického malíře Svatopluka Máchala († 1947); z příloh je nejdůležitější poslední – Poznámky, prameny a literatura (od s. 277), bohužel značně nepřehledná až chaotická.

J. JANKO

Václav Cílek: Kameny domova. Praha, Krásná paní, 2011, 168 s. ISBN 978-80-86713-82-3

Inspirován Demlovou básnickou sbírkou o květinách *Moji přátelé*, napsal geolog a mineralog V. Cílek recenzovanou sličnou knížku. V její hlavní části (s. 14–143) prezentuje „portréty" českých a moravských hornin a minerálů se zvláštním zřetelem k dekorativním kamenům. Nenajdeme tu ovšem poetické výlevy, ale kultivovaně vylíčené příběhy různých „kamenů" a jejich objevitelů, jejich úlohy ve vědeckém výzkumu i v kulturních dějinách, vše psáno s očividnou chutí a zaujetím. Autor obor svého zájmu označuje jako *kulturní geologii* (paralelou je mu již dlouho etablovaná kulturní antropologie). „Kulturní geologie by byla nauka o geologických objektech, surovinách a materiálech, které ovlivňovaly a stimulovaly

rozvoj věd, řemesel, umění a tvořivosti obecně a jejich prostřednictvím měly vliv na utváření místních sociálních vztahů i dálkového obchodu“ (s. 108) – to píše v souvislosti s nejslavnější, ale i nejrozporuplnější kapitolou české kulturní geologie, jak sám říká – historií objevu a využití jáchymovského uraninitu či smolince. Právě v něm objevil a popsal prvek uran v roce velké francouzské revoluce (1789) pruský chemik a mineralog Martin Heinrich Klaproth (1743–1817), jehož památce tuto svou knihu V. Cílek připsal.

Autor si uvědomuje, že dnes zájem o přírodniny je nutně jiný, než býval v době, kdy se kameny (rostliny, motýli, brouci…) pilně sbíraly a byly předmětem duchaplných hovorů i upřímného obdivu v salónech. „Dřívější doby víc vnímaly kámen či obecně přírodu jako prodloužení své bytosti, zatímco dnes jsme vědecky objektivní, takže víme: zde jsme my, pak je nějaká mezera a pak je předmět zkoumání. Jsme od věcí přírody víc odděleni než věky před námi. Nečteme písmena na hladině vod ani varovná znamení v kresbách kamenů na nepřátelském území“ (s. 105). Nicméně ještě není vše ztraceno, jak konečně nasvědčuje úspěch televizních toulek právě V. Cílka po geologických lokalitách či po horách (zde s Květou Fialovou). Zdá se, že právě díky nim si stále většina lidí dnes uvědomuje, že v ohrožení přírody přírodního prostředí jako celku je dnes postihována více krajina než jednotlivá refugia beztoho vymření odevzdaných druhů. Přivazovat se ke stromům váží v podstatě daleko méně než bránit daní chtivým starostům a je podplácejícím developerům v devastaci jedinečného krajinného rázu. Přesto připomínat jednotliviny je nutné a zamýšlet se nad nimi a nad tisícerými vazbami, jimiž propojují minulost s dneškem, je nutné. V. Cílek jeden odstavec svého vyprávění nadepsal: *Cesta domů skrze kámen* (s. 148).

Keith Ball: Podivuhodné křivky, počítání králíků a jiná matematická dobrodružství.

Praha, Argo (ISBN 978-80-257-0482-0) – Dokořán (ISBN 978-80-7363-289-2), 2011, 232 s.

Matematika je užitečná věda, která umožňuje popsat svět kolem nás. O tom určitě nepochybují lidé, kteří matematiku ovládají, ovšem značná část populace matematiku nenávidí, možná i na základě zkušeností s výukou na základní či střední škole. Autor knihy Keith Ball je profesorem matematiky na University College London. V Británii je známý svými populárními přednáškami o matematice.

Knihu vydaly společně vydavatelství Argo a Dokořán v edici ZIP, kde k datu vydání této knihy vyšlo již 22 knih, většinou o matematice a fyzice, ale také o dějinách CIA. Autor knihy uvádí v předmluvě, že při psaní knihy vycházel z populárních přednášek pro středoškoláky a že se snažil používat tak málo technických detailů, jak to jen šlo. Přesto je kniha dosti náročná.

Začíná kapitolkou o ISBN (mezinárodním číslování knih), ve které se čtenář knihy dozví, jak knihkupci poznají špatně zadané ISBN v objednávce. Tento počátek využil autor knihy k úvodu do teorie informace a kódování, které se používá např. k přenosu dat z kosmických sond. Další kapitoly se dotýkají teorie čísel (Malá Fermatova věta), křivek, které zaplní celý čtverec, teorie pravděpodobnosti, odhadu

faktoriálu, testování krevních vzorků, Fibonacciho posloupnosti a zlatého řezu, aproximace křivek polynomem a racionálními funkcemi, vlastností Eulerova čísla *e* a Ludolfova čísla. I když má kniha v názvu počítání králíků, které je spojeno s Fibonacciho posloupností a jeho knihou Liber abaci, v knize chybí vysvětlení, jak souvisí počítání králíků s Fibonacciho posloupností, ale obsahuje informace o řadě vlastností této posloupnosti.

Autor doplňuje text úlohami pro čtenáře a seznamem literatury pro další studium v každé kapitole. Vzhledem ke znalostem většiny našich současných studentů středních škol si dovolím zapochybovat o tom, že by kniha byla použitelná pro populární přednášky pro studenty SŠ. V knize se objevují součty řad, integrály v souvislosti s Gaussovou normální křivkou, řetězovými zlomky. Nechybí náznak důkazu iracionality a transcendentnosti Eulerova a Ludolfova čísla. Spíše než vhodný titul do žákovské knihovny je tak určitě vhodným titulem pro učitele matematiky a další zájemce o matematiku. Jiné knihy z této edice ZIP – jako např. *Zlatý řez* nebo *Zlaté číslo* či *Je Bůh matematik* jsou vhodnější právě i pro studenty středních škol.

K. Vašíček